

УДК 7.025.4:726(438.34)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/82-2-27>**Сергій СІРИЙ,***orcid.org/0009-0002-8874-4460**аспірант кафедри архітектури та реставрації**Інституту архітектури та дизайну Національного університету «Львівська політехніка»**(Львів, Україна) serhii.p.siryi@lpnu.ua*

СТАН ЗБЕРЕЖЕНОСТІ І ПРОГРАМА РЕСТАВРАЦІЇ ГРОБІВЦІВ АВТОРСТВА ГОРСТА В ЗАМКОВОЇ КАПЛИЦІ-УСИПАЛЬНИЦІ СВ. ТРИЦІ В МІСТІ БЕРЕЖАНИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття присвячена аналізу стану збереженості та програмі реставрації гробівців Миколи і Єроніма Синявського та Яна Синявського, авторства Генріха Горста, побудовані в період 1582–84 років, розташовані в східній частині замкової каплиці-усипальниці св. Трійці в місті Бережани.

У статті розглядається творчий шлях автора, історичний та особливості мистецької композиції меморіальної пластики гробівців, проаналізовано стан збереженості та пропозиції щодо програми проведення реставраційних робіт.

Гробівці виконані Генріхом Горстом, відзначаються високим мистецьким та архітектурним рівнем, і є важливою частиною культурної спадщини для України. Однак, через тривале перебування під впливом природних факторів, деякі частини гробівців потребують розроблення програми реставрації, а саме – відновленні втрачених декоративних деталей, консервації збережених елементів, зацентрувати увагу стабілізації існуючого стану конструкцій надгробків,

Стан збереженості гробівців Миколи, Єроніма та Яна Синявських, знаходяться в аварійному стані та мають втрати декоративних деталей, численні сколи в основі конструкції надгробку та на віцілих декоративних деталях, механічні пошкодження на різьблених профільованих виступаючих карнизах пов'язані із цілеспрямованим руйнуванням в другій половині ХХ ст. В основах конструкції надгробків є часткові втрати різьблених деталей із орнаментом. Також відсутні колони, півколони та бази і капітелями з білого алебастру. Частина з декоративних деталей були віднайдені серед уламків в каплиці та ідентифіковані і зараз знаходяться в фондах заповідника Бережан. Основні різьблені частини скульптур лицарів, інформаційні таблиці, вишукані барельєфи з білого алебастру які знаходилися під постаментами фігур лицарів, зараз перебувають в пивницях монастиря Капуцинів в смт. Олеськ.

Розроблена програма реставраційних заходів передбачає – забезпечення стабільних кліматичних умов, захист від атмосферних опадів каплиці в якій знаходяться гробівці виконані Генріхом Горстом. Розчистка поверхонь від забруднень комплексними методиками каменю алебастру та віцілих мармурових елементів фігур лицарів гробівців Миколи і Єроніма Синявського та Яна Синявського, консервація від корозії металевих, якими кріпляться основні деталі конструкції надгробків між собою та до стіни, стабілізація гробівців через структурне зміцнення мармуру та алебастру, склеюванню віцілих частин та комбінована технологія для відтворення втрачених частин, а саме колон, півколон, баз, капітелі на основі віцілих деталей та інших деталей основи надгробка, що пошкоджені та мають втрати, тонування доповнених елементів; захист від зовнішніх впливів після проведення реставраційних заходів; фотофіксація об'єкту після проведення реставраційних заходів.

Деталі які мають численні пошкодження, сколи та відбиття, але прочитується форма та характер елементів, виконати їх копію, а оригінали виставити для експонування в залах заповідника замкового палацу міста Бережан.

Ця стаття є важливим кроком у напрямку збереження історичних пам'яток України та покликана привернути увагу до проблеми реставрації скульптурної меморіальної пластики, що потребують термінового відновлення.

Ключові слова: мармур, образотворче мистецтво, реставрація, консервація.

Serhij SIRYI,*orcid.org/0009-0002-8874-4460**Graduate student at the Department of Restoration of Architectural and Artistic Heritage**Lviv Polytechnic National University**(Lviv, Ukraine) serhii.p.siryi@lpnu.ua*

THE STATE OF PRESERVATION AND THE RESTORATION PROGRAMME OF TOMBS DESIGNED BY HORST IN THE CASTLE CHAPEL-TOMB OF THE HOLY TRINITY IN THE TOWN OF BEREZHANY, TERNOPIL REGION

The article is devoted to the analysis of the state of preservation and the restoration programme of the tombs of Mikolaj and Hieronim Sieniawski and Jan Sieniawski, designed by Henryk Horst, built in 1582–84, located in the eastern part of the castle chapel-tomb of the Holy Trinity in Berezhany.

The article discusses the author's creative and historical journey, peculiarities of the artistic composition of the memorial plastics of tombs, analyses the state of preservation and proposals for the programme of restoration work.

The tombs were made by Henryk Horst, are of a high artistic and architectural level, and are an important part of Ukraine's cultural heritage. However, due to prolonged exposure to natural factors, some parts of the tombs require the development of a restoration programme, namely the restoration of lost decorative details, conservation of preserved elements, and a focus on stabilising the existing state of the tombstones' structures,

The state of preservation of the tombs of Mikołaj, Hieronim and Jan Sieniawski is in a state of disrepair; and there are losses of decorative details, numerous chips in the base of the tombstone structure and on the surviving decorative details, and mechanical damage to the carved profiled protruding cornices, which are associated with deliberate destruction in the second half of the twentieth century. There are partial losses of carved details with ornamentation in the bases of the tombstones. Columns, engaged columns, as well as bases and capitals made of white alabaster are also missing. Some of the decorative details were found among the debris in the chapel and identified and are now in the funds of the Berezhany Reserve. The main carved parts of the knights' sculptures, information boards, and exquisite white alabaster bas-reliefs that were under the pedestals of the knights' figures are now in the cellars of the Kaputsyniv monastery in Olesk.

The developed programme of restoration measures includes ensuring stable climatic conditions and protection from atmospheric precipitation of the chapel where the tombs made by Henryk Horst are located. Cleaning the surfaces of the alabaster stone and the surviving marble elements of the figures of the knights of the tombs of Mikołaj, Hieronim Sieniawski and Jan Sieniawski from contamination using complex methods, conservation of the metal parts that attach the main structural parts of the tombs to each other and to the wall from corrosion, stabilisation of the tombs through structural strengthening of marble and alabaster, gluing of the surviving parts and combined technology for reconstruction of the lost parts, namely columns, engaged columns, bases, capitals based on the surviving parts and other parts of the tombstone base that are damaged and have losses, tinting of the supplemented elements; protection from external influences after restoration measures; photographic recording of the object after restoration measures.

Details that have numerous damages, chips, and chops, but the shape and character of the elements are readable, to make a copy of them, and to exhibit the originals in the halls of the reserve of the castle palace of Berezhany.

This article is an important step towards the preservation of historical monuments in Ukraine and is intended to draw attention to the problem of restoration of sculptural memorial plastics that need urgent restoration.

Key words: *marble, restoration, conservation, fine arts, sacred architecture.*

Постановка проблеми. Проблема збереження культурної спадщини в Україні є однією з найважливіших тем у сфері історичної архітектури та меморіальної скульптурної пластики їх збереження має важливе значення, тому що відносяться до унікальних об'єктів та творів сакрального мистецтва України.

Замкова каплиця-усипальниця св. Трійці в місті Бережани є унікальною пам'яткою архітектури XVI століття. Її мистецьку і культурну цінність визначають оздоблення каплиці та меморіальні надгробки, одними із перших були створені скульптором Генріхом Горстом для Миколи Синявського та його синів буди одними із перших створених в творчому доробку скульптора є прикладом високого мистецького рівня, що поєднує архітектурну гармонію, декоративну майстерність та мають не лише історичне значення, але й представляють унікальну спадщину ренесансного мистецтва для України.

Стан збереженості каплиці викликає серйозне занепокоєння, через відсутність покрівлі, вплив природних чинників, волога, зміни температури, механічні пошкодження та тривала відсутність систематичного догляду, призвели до руйнування декоративного оздоблення стін, скульптур та матеріалів з яких виконані надгробки.

Необхідності застосування та інтеграції сучасних наукових методів у реставраційній практиці,

використання новітніх технологій і матеріалів, розробку довготривалих планів збереження і забезпечення належного фінансування реставраційних робіт.

Відновлення гробівців є не лише питанням реставрації, а й культурної відповідальності за їх збереження. Пам'ятки відображають важливі етапи історії українських земель, інтегрованість їх у європейський культурний контекст.

Збереження надгробків авторства Генріха Горста в замковій каплиці-усипальниці, є важливим для формування національної ідентичності, розвитку культурного туризму та забезпечення доступу до історичних цінностей для майбутніх поколінь.

Аналіз досліджень. Інформацію про створення гробівців авторства Генріха Горста для родини Синявських можна знайти в працях Владислава Лозинського (Łoziński, 1901: 104-130), Мавриція Мацішевського (Maciszewski, 1882: 24-29, 1908: 21-28, 1910: 37-54), Йосипа Чарнецького (Czernecki 1905: 16-17), Романа Афтаназі (Aftanazy. 1995: 271-282), Мечислава Гембаровича, (Gębarowicz, 1962: 57-72), Любченка Володимира Федоровича (Любченко, 1981: 67-80).

Праці авторів відносяться до кінця XIX ст. на початку XX ст., вони одними з перших дослідників про каплиці із детальним описом та характеристикою творам, які були виготовленні Горстом на замовлення родини Синявських в замковій

каплиці Бережан. Описи мають важливу інформацію з яких дізнаємося про високу архітектурно та мистецьку цінність гробівців, які несуть важливий мистецький характер, з яких матеріалів були виготовлені та вдале їх поєднання і дату виготовлення.

Роман Афтаназі, Мечислав Гембарович, Рафал Нестерова (Nestorow. 2007: 85-124) та Олександра Ліпінська (Lipińska, 2014: 163-170) доповнили свої праці також творчому шляху автора гробівців з появою на території Львівської землі в 1584 році під прізвиськом «Згідливий», його індивідуальний почерк і єдиний вцілілий підпис скульптора на парному надгробку батька та сина Синявських в бережанській замковій каплиці, а також про інші роботи в каплицях Кракова, Познані та Львова в каплиці Кампіанів.

Мета статті. Визначити стан збереженості та властивості мистецької композиції, розробити програму реставрації гробівців в замковій каплиці-усипальниці св. Трійці в місті Бережани.

Виклад основного матеріалу. Стилiстику та пiвнiчно-нiдерландську манеру Генріха Горста можна розпізнати по відношенню до деталей, вишуканому і чітким композиційним формам із використанням мережевого орнаменту. Більшість дослідників схиляється, що походить з Гроонінгена (Groningen – місто на півночі Нідерландів), а в 1573 фігурує в цехових реєстрах Львова між 1582–1589 роках вже як «майстер Генріх Згідливий», працюючи в кількох міста Бережанах і Львові та володіючи алебастровими кар'єрами в Журавно (зараз селище Стрийського району розташоване у міжріччі Дністра і Свічі). Приблизно в 1584–1591 роках, на запрошення воєводи Станіслава Гурки, працювати в родинній каплиці Гурків, в містечку Курніку, (зараз місто Великопольського воєводства, Польща), в актах познанських судах 1584 року, зазначений як львівський скульптор який походить з Нідерландів, на виконання гробниці для двох своїх старших братів, для каплиці в костелі Всіх Святих у Курніку. Каплиця була розібрана наприкінці XVII ст., на сьогоднішній час збереглися тільки алебастрові фігури братів (Lipińska, 2014: 137-170).

Працюючи на родину Гурків, одночасно вів перемовини з Павлом Кампіаном для влаштування вівтаря родини Кампіанів в Латинській катедрі Львова, виконаний 1586–1590 роках. Каплиця розташована з лівої сторони від центрального входу в катедру, сам вівтар розташовується на центральній стіні каплиці. Монументальний пристінний двоверховий ретабо або вівтар на високому цоколі, характерним ренесансним архітектурним членуванням, розділений три поля масивними колонами

із декоративним завершенням під купол каплиці, в поєднанні кольорових матеріалів із мармуру і алебастру та мереживним рослинним орнаментом, в бокових нішах першого ярусу розміщені фігури святого Петра, з лівої сторони та відповідно з правої сторони святого Павла, виготовленні в натуральну величину, на другому ярусі в нішах меншого розміру розміщені фігури святих, скульптури із червоного королівського мармуру. Обабіч вівтаря на бокових стінах знаходяться епітафії присвячені родині Кампіанів, оздоблення характерне до вівтаря із барельєфами та пам'ятними таблицями. Горст розпочав роботу по оздобленню каплиці, а завершував інший скульптор, який також причетний до оздоблення Бережанської каплиці – Іоанн Пфістер (Gębarowicz, 1962: 57-72).

Рафал Нестеров та Олександра Ліпінська описують в своїй працях, що в 1583 році Горст працював в Кракові в Костелі Святої Трійці, колишній домініканський костел, над надгробком святого Яцка Одровонжа. Католицького святого, мощі в 1543 році були перенесені в новозбудовану каплицю. Приблизно 1615–1618 роках каплицю знову було перебудовано, алебастровий надгробок розібрано, елементи перенесли в костел св. Ідзі в Кракові.

Про авторство Г. Горста, свідчать віднайдені написи над входом до південної частини пресвітерію «*Leopoliens fabre constru*» і «*In fab. leop*» (переклад – *У львівській фабриці створений*), (Lipińska, 2014: 137-170).

Останні роки Горст оселився в місті Познань та прийняв міське право, працював для костелу святого Мартина та мав кілька контрактів із містом.

Замкова каплиця-усипальниця збудована в другій половині XVI століття, на території замку біля південно-західного муру. Первинно збудована як однефну споруду з присбітерієм направленим на південний схід, в якому чотири високих, вузьких, аркові віконні прорізи із кам'яними обрамленнями (одне вікно на західній стіні було пізніше замуроване до половини низу) та прямокутним в плані притвором, трошки ширшим за присбітерію. Стіни каплиці побудовані із каменю та частково з цегли за характером побудови кам'яної кладки південно-західних стін замку (Aftanazy. 1995: 271-282).

Східне крило прямокутне в плані, муроване із тесаного каменю на відміну від західного крила, отримала два прямокутних віконних прорізи із лучковими арками, розташоване одне на проти одного. Великий арковий декорований блокам'яним обрамленням портал із геніями слави є точною копією аркового входу західної каплиці.

Рис. 1. Загальний вигляд на південну сторону пресвітерію з надгробка святого Яцка Одровонжа. Краків, костел св. Ідзі. Фото Daniel Podosek

Рис. 2. Напис над входом до південної частини пресвітерію «Leopolien fabre constru» і «In fab. leop», в костелі св. Ідзі в Кракові. Фото Daniel Podosek

Внутрішні стіни декоровані лиш профільованим кам'яним карнизом на верху стін які переходять в купольне цегляне, тиньковане склепіння із світликом по центрі купола. Відповідно обидва крила мають схожу зовнішню форму із світликами по центру.

Дружина Адама Миколи, Ельжбета Гелена Сиявська (Любомирська) після смерті чоловіка замовила надгробок із мармуру у французького скульптора Жана Жозефа Вінаце на монументальний надгробок із чорного, білого та червоного мармуру для свого чоловіка, який помер 1726 році. Надгробок не був реалізований.

Наприкінці XIX ст. за ініціативи професора Леонарда Марконні в східне крило були перене-

сені три надгробки із призьбітерію, двоюрисний Миколи та Єроніма Сиявського, пристінний надгробок молодшого сина Миколи, Яна Сиявського, та один із перших надгробків родини Сиявських, пристінний із алебастру третьої дружини Єроніма, Анни Сенявської (Мацейовська) та чотири цинкові саркофаги, які знаходяться в замку Пескова Скала (Польща) (Maciszewski, 1908: 21-28).

За фотоматеріалами, першої половини XX століття, можна проаналізувати загальний вигляд надгробків. Подвійний надгробок присвячений Миколі та Єроніму Сиявськкому, побудований після 1582 року із темно-сірого і елементами білого алебастру та двома фігурами лицарів із

Рис. 3. Загальний вигляд східної каплиці гробівців із саркофагами, фото поч. XX ст. із архіву Діаз в м. Березани

червоного мармуру. Двоповерхова пристінна декоративна споруда із невеликими виступаючим по центру ризалітом, верхня частина якого завершується архітравом із вставкою хвилеподібним орнаментом – меандр з білого алебастру, над яким знаходиться фронтон із двома невеликими фігурками геніїв слави. Вся конструкція стоїть на високому п'єдесталі, підніжжя якого має невеличку базу з доричним кіматієм, що переходить в вертикальну площину і має шість прямокутних екранів, чотири в центральному ризаліті та одному з боків, обрамлені екранів та основа надгробку декорована суцільним рослинним орнаментом, завершує нижню частину композицію профільований карниз (Любченко, 1981: 67-80).

Перший ярус присвячений Єроніму, по центру лежить фігура лицаря в обладунках, виготовлена з червоного мармуру, за фігурою дві пам'ятні таблиці з описами, вверху ніші звисають шістнадцять білосніжних розет, постамент на якому знаходиться фігура має невелике підвищення із вмонтованим вишуканим барельєфом з білого алебастру, зображенням кінної тріумфальної ходи, що візуалізує подвиги Єроніма. Обабіч фігури стоять дві колони в центральному ризаліті та дві пів колони по краях, що підсилює візуально більшим виступаючий ризаліт, декоративний характер колон та півколон однакові, вони складається із профільованої бази із білого алебастру, самої циліндричної колони із темного алебастру, нижня частина стовбура, приблизно 1/3 займає геометричний неглибокий різьблений орнамент, а верхня частина гладка-полірована, ці дві поверхні стовбура колони розділяє невеликий валик, увінчує колону білосніжна алебастрова капітель в тосканському ордері із інкрустованими темними овальними

вставками в шийку капітелі. Між колонами та півколонами розташовані півкруглі ніші з кожної сторони із арковим завершенням в формі мушлі та декоровані орнаментом (Maciszewski, 1882: 24-29).

Колони першого ярусу опираються на широкий антаблемент із архітравами, декорованим фризом та профільованим карнизом на який опирається верхня частина надгробку Миколи Синявського, за фігурою також дві пам'ятні таблиці з описами і наверху ніші звисають шістнадцять білокам'яних розет, є схожою композиція до першого ярусу, по центру на невисокому постаменті лежить фігура лицаря, постамент також із вишуканий барельєф з білого алебастру зображує кінну тріумфальну ходу та підкреслює їх із сином подвиги, обабіч ніші підтримуючі колони та по боках дві пів колони, вони трішки менші в діаметрі та скромнішу в декоровані, виготовлені із темно-сірого, база та капітель із білого алебастру.

Посередині нижнього антаблементу, зображено косинець, циркуль і монограма «ННз», вважається що це ремісничий авторський гмерк – Генріх Горст Згідливий (Nestorow. 2007: 85-124).

З праві сторони східної сторони крила розташовується пристінний надгробок молодшого сина Миколи, Яна Синявського. На високому цоколі із профільованим карнизом, в ніші, лежить алебастрова фігура в лицарській обладунках, над фігурою знаходяться три прямокутні таблиці із білого алебастру. Обабіч фігури стоять дві колони, бази та капітелі колони білого алебастру, тло темного кольору із різьбленням, по бокам колон стоять, вертикальні різьблені з акантовими листочками волюти також із темного алебастру.

На думку Мечислава Гембаровича авторство надгробку відносить Генріху Горсту, архітектурна

Рис. 4. Фрагмент фото надгробка, скульптури Єроніма Синявського виконана із червоного королівського мармуру в 1583 року, фото із архіву Діаз в м. Березани

композиція та оздоблення подібне до парного надгробку Миколи та Єроніма Синявського, фігура Яна Синявського відрізняється по стилістичному виконанні та більш притаманна Себастьяну Чешеку.

На колони опирається невеликий, алебастровий, антаблемент із архітравом та декоративним фризом в який вмонтовано плиту із різьбленим обрамлення та написом латинкою «ANNO DOMINO 1584». Над таблицею профільований карниз з різьбленим орнаментом (Maciszewski, 1910: 37-54).

Верх надгробку завершує картуш з гербом Леліва над ним декоративне хвостове пір'я павича та двома волютами по боках із акантовим орнаментом, обабіч картуша знаходяться два рельєфні стилізовані темні путті, які підтримують картуш, верх надгробку із картушем та волютами формують тимпан.

Проаналізувавши верхню частину та порівнявши із основною конструкцією, можна припустити, що авторство також відноситься до Себастьяна Чешека, стилістика та манера рослинних орнаментів, висота архітектурних деталей,

Рис. 5. Гробівець Яна Синявського виконаний 1584 року з східної каплиці, фото із архіву Діаз в м. Березани

мають стилістику парного надгробку (Łoziński, 1901: 104-130).

Актуальний стан (руїна).

На основі порівняння із архівними фотографіями 1930-их років встановлено, що відсутні дві фігури лицарів Миколи та Єроніма на постаменті із червоного мармуру та із білого алебастру відсутні інформаційні таблиці, що розташовувалися за фігурами лицарів, два барельєфами які зображає тріумфальну ходу, різьблені розети, що звисали над фігурами лицарів та вставка архітраві із хвилеподібного меандру, також відсутні бази з капітелями від колон та півколон які виготовлені з темного алебастру.

На сьогоднішній день гробівець Миколи та Єроніма Синявським, конструкція алебастрового подвійного надгробку вціліла, має численні сколи, механічні пошкодження особливо на різьблених профільованих карнизах та сильно забруднений. В нижній частині цоколя є часткова втрата різьблених деталей із рослинним орнаментом.

Частина декоративних деталей, були віднайдені та ідентифіковані в каплиці і зараз знаходяться в фондах заповідника та експонуються в приміщеннях замкового палацу м. Бережани. Деталі які віднайдені, мають численні сколи та відбиття, втрати інкрустованих вкраплень що було на чотирьох віднайдених капітелях, двох великих із першого ярусу та двох менших в тосканському

ордері. Дві колони із темного алебастру з другого ярусу. З першого ярусу ідентифіковані одна півколона яка вціліла, та одна колона яка розколота на двос – вціліли фрагменти, мають численні подряпини та сильно забруднені.

Скульптурні деталі, а саме фрагменти скульптури лицарів, рельєфи які знаходилися під постаментом лицаря, два вишукані барельєфи з білого алебастру, зараз перебувають в пивницях монастиря Капуцинів в смт. Олеськ.

На жаль на сьогодні втрачені декоративні деталі із білого алебастру – розети, що нависали над фігурами лицарів, в кількості 32 штук, чотири інформаційні таблиці, дві невеликі фігурками геніїв слави, які розташовувалися на фронтоні, а також втрачено дві бази та дві капітелі, по одній колоні і по одній півколоні першого та другого ярусу також відсутні.

На гробівці Яна Синявського, відсутня фігура лицаря на постаменті, три інформаційні таблиці, що розташовувалися за фігурою, різьблені розети, також відсутні дві бази з капітелями із білого алебастру та дві колон із темного алебастру, верхня частина надгробку із картушем по середині. В нижній частині цоколя є часткова втрата різьблених деталей із рослинним орнаментом, втрати профільованого карнизом відсутні темні колони, та бази і капітелями з білого алебастру, одну колону із капітель було віднайдені та іденти-

Рис. 6. Фрагмент двохярусний Миколи та Єроніма Синявського з східної каплиці, фото автора 2024 року

фіковані в каплиці і зараз передані в фонди заповідника на території замкового палацу. Відсутня алебастрова скульптура Яна та трьох інформаційних таблиць, від композиції лицаря віднайдена фрагмент шолома, що знаходився з лівої сторони.

Плита із написом «ANNO DOMINO 1584», антаблемент із архітравом та декоративним фри-

зом, профільований карниз з різьбленим хвилеподібним орнаментом – меандр, а також верхня частина надгробку із картуш на якому був герб, що підтримують путті, дві волюти по боках із акантовим орнаментом, який формують тимпан, ідентифіковані та експонується в західному корпусі комплексу замку.

Рис. 7. Залишки гробівця Яна Синявського з східної каплиці, фото автора 2024 рік

Рис. 8. Експозиція фрагментів надгробку Яна Синявського, відтворені суцільну композицію з віднайдених фрагментів в каплиці та експонується в залах західного корпусу замкового палацу. Фото та виконання експозиції, автора в 2024 року

Програма реставрації.

Гробівці Миколи і Єроніма Синявського та Яна Синявського знаходяться в східній каплиці, для початку реставраційний робіт потрібно забезпечити стабільні кліматичні умови від різких перепадів температурних режимів, захист від атмосферних опадів як попадання дощової води, зниження вологості каплиці в якій знаходяться гробівці.

Подвійний надгробок Миколи і Єроніма Синявського потребує розчистки поверхонь каменю алебастру від забруднень, розчистка проводиться комплексними методиками від атмосферних забруднень, один із методів усунення забруднень механічним способом із промивання їх спиртовими розчинами, залишки вапняні набілів видаляються механічним та методом змочування розчином верхнього шару, залишки цементних розчинів знімаються механічними способом і знежирення очищеної поверхні каменю.

Наступний етап стабілізації стану надгробка, структурне зміцнення каменю мармуру і алебастру методом поверхневого просочення та ін'єктування тріщин, а також консервація суміжних матеріалів, захист металевих анкерів від корозії полімерним лакуванням.

Високий п'єдестал цоколя надгробку потребує розчистки поверхонь від забруднень та доповнень втрат з правої сторони невисокої бази з доричним кіматієм, яка знаходиться в фондах заповідника вертикальні площини над базою мають шість прямокутних екранів, обрамлені екранів декоровані суцільним рослинним орнаментом, права сторона потребує відтворення частини екрану та обрамлення із розселиним орнаментом (див. Рис. 6).

Профільований карниз над екранами цоколю має численні сколи та механічні пошкодження та потребують відтворення втрачених частин, моделювання втрат та фугування тріщин підготовленим розчином суміжними до оригіналу матеріалами.

Мармурові скульптури лицарів Миколи та Єроніма, залишки яких знаходяться в пивницях монастиря Капуцинів в смт. Олеськ, а невеликі фрагменти перебувають в фондах заповідника замку Бережан, потурбують додаткової ідентифікації деталей та підбору методів реставрації, один із методів склеювання наявних частин та моделювання по архівних описах та історичній фотофіксації, доповнення втрачених частин на основі мармурової пудри, епоксидних клеїв та пігментів. На сьогодні сучасні технології дозволяють використовувати методи доповнень після моделювання методом фотограметрії – спосіб отримання тривимірної моделі об'єкта за допомогою серії дво-

вимірних знімків та їх подальшої обробки у спеціальних програмах та відтворення втрачених деталей за допомогою 3D друку, такі відтворені деталі можна використовувати коли не несуть, несучу здатність конструкції надгробку, наприклад відтворення бази існуючої колони, не рекомендовано відтворювати, а капітель дозволяє так як вона знаходиться над колоною і не несе навантаження так і втрачених тридцять дві білосніжні нависаючі розети, хвилеподібним меандр з білого алебастру, частина якого знаходиться в фондах заповідника. Подібним методом можна відтворити барельєфи зображенням кінної тріумфальної ходи, оригінали залишити експонуватися в музеї а копії встановити на надгробок.

Складнішим завданням буде відтворення двох невеликих фігур геніїв слави, які розташовувалися на фронтоні гробівця, складність полягатиме в їх відтворені так як на сьогодні віднайдено фрагмент торсу однієї фігури та кисть руки. За браком чітких фотофіксації моделювання можливе лиш в загальних рисах і після моделювання відтворити методом фотограметрії із за допомогою 3D друку.

Подібним методом можливо скористатися для відтворення скульптури Яна Синявського, інформаційних таблиць, втраченої однієї лівої різьбленої волоти, права знаходиться в фонді заповідника, частини картуша та й самого фронтона, плити із написом «ANNO DOMINO 1584», антаблемент із архітравом та декоративним фризом, профільованого карнизу з різьбленим хвилеподібним орнаментом – меандр надгробка, які зараз складені автором, в суцільну композицію з віднайдених фрагментів в каплиці та експонується в залах західного корпусу замкового палацу (див. рис. 8).

Нижня частина надгробку Яна потребує відтворення майже половини облицювання високого п'єдесталу цоколя, відтворення методом встановлення нових алебастрових плит з врахування пропорцій, що зберіглися та знаходяться на надгробку (див. Рис. 7).

Ідентифікована лиш одна колона від надгробку Яна, бази та капітелі втрачені та їх можливо відтворити за зразком подвійного надгробку так як мають схожий характер та пропорції.

Надгробок потребує аналогічної розчистки поверхонь каменю алебастру від забруднень, так як знаходиться в одному приміщенні каплиці як і подвійний надгробок Миколи та Єроніма, розчистка проводиться комплексними методиками від атмосферних забруднень, стабілізації стану надгробка, структурного зміцнення алебастру методом поверхневого просочення, ін'єктування

тріщин, а також консервація суміжних матеріалів, захист металевих анкерів від корозії полімерним лакуванням, склеювання наявних частин та моделювання по архівних описах та історичній фотофіксації, доповнення втрачених частин на основі алебастрової пудри, епоксидних клеїв та пігментів.

Після проведення реставраційних потрібен захист від зовнішніх впливів заходів методом рівномірного просочення зміцнювальними або гідрофобними матеріалами, нанесення воску і полірування гробівців та фотофіксація об'єкту після проведення реставраційних заходів.

Програма реставрації полягає у комплексному дослідженні гробівців із каменю алебастру та мармуру. Полягає на вивченні мистецьких особливостей, фізико-хімічних властивостей, матеріалів консервації, вибору технології обробки та технології реставрації.

Висновки. Гробівці створені Генріхом Горстом для родини Синявських, є унікальними зразками меморіальної пластики кінця XVI століття, які відзначаються високим мистецьким рівнем та становлять важливу частину скульптурної спадщини

для України, проте їхній стан збереженості викликає серйозне занепокоєння, втрати декоративних елементів, механічні пошкодження та аварійний стан конструкцій надгробків.

Запропонована програма реставрації передбачає комплексний підхід до відновлення гробівців, зокрема, забезпечення оптимальних умов для їх збереження, проведення консерваційних і реставраційних робіт із використанням сучасних технологій. Важливим аспектом є збереження притаманної манери пластики скульптора та обережного відтворення втрачених деталей.

Слід приділити створенню умов для експонування автентичних деталей з гробівців у залах заповідника, що забезпечить збереження їхньої історичної цінності для майбутніх поколінь. Виконання цих заходів сприятиме збереженню унікальної спадщини, водночас популяризує українське мистецтво та культуру.

Стаття підкреслює нагальну потребу у впровадженні запропонованої реставраційної програми як невід'ємної складової збереження історичних пам'яток України та привертає увагу до проблеми збереження меморіальної скульптурної пластики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Любченко, В. Ф. Львівська скульптура XVI-XVII століть. Наукова думка. Київ: 1981. С 67-80.
2. Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej, wyd. drugie przejrzone i uzupełnione. t. 7. Województwo ruskie, Ziemia Halicka i Lwowski. Wrocław. 1995. С. 271-282.
3. Czernecki J. Brzeżany pamiątki i wspomnienia. Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych. Lwów 1905. С. 16-17.
4. Gębarowicz M. STUDIA NAD DZIEJAMI KULTURY ARTYSTYCZNEJ PÓŹNEGO RENESANSU W POLSCE. Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Toruń 1962. С. 57-72
5. Maciszewski M. Pomniki Siemawskich w Brzeżanach. Lokalizacja oryginału: Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu. Lwów 1882. С. 24-29.
6. Maciszewski M. Zamek w Brzeżanach. Adres wydawniczy Tarnopol :L. Wierzbicki. Tarnopol 1908. С 21-28.
7. Maciszewski M. Brzeżany w czasach Rzeczypospolitej Polskiej : monografia historyczna. Adres wydawniczy. Brody : skł. gł. Księg. F. Westa. Brody. 1910. С 37-54.
8. Nestorow Rafał, Koscioly i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. T. 15.- Krakow, 2007. – С. 85-124.
9. Łoziński W. Sztuka lwowska w XVI i XVII wieku: architektura i rzeźba. nakł. Księgarni H. Altenberga Lwów : 1901. С 104-130.
10. Lipińska A. Eastern outpost. The sculptors Herman van Hutte and Hendrik Horst in Lviv c. 1560-1610. Art and Migration: Netherlandish Artists on the Move, 1400–1750. LEIDEN, BOSTON 2014. С. 137-170.

REFERENCES

1. Liubchenko, V. F. (1981) Lvivska skulptura XVI-XVII stolit. [Lviv sculpture of the XVI-XVII centuries] Naukova dumka – Scientific opinion. Kyiv: 1981. 67-80 [in Ukrainian].
2. Aftanazy R. (1995) Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej, wyd. drugie przejrzone i uzupełnione. t. 7. Województwo ruskie, Ziemia Halicka i Lwowska. [History of residences in the former borderlands of the Republic, second edition revised and supplemented. Vol. 7.] Wrocław. 271-282. [Polish].
3. Czernecki J. (1905) Brzeżany pamiątki i wspomnienia. [Brzeżany souvenirs and memories]. Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych – Society of Higher School Teachers. Lviv. 16-17. [Polish].
4. Gębarowicz M. (1962) STUDIA NAD DZIEJAMI KULTURY ARTYSTYCZNEJ PÓŹNEGO RENESANSU W POLSCE. [STUDIES ON THE HISTORY OF ARTISTIC CULTURE OF THE LATE RENAISSANCE IN POLAND] Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Toruń. – Scientific Society in Toruń. 57-72. [Polish].
5. Maciszewski M. (1882) Pomniki Siemawskich w Brzeżanach. [Siemawski Monuments in Brzeżany] Lokalizacja oryginału: Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu – Original location: University Library in Toruń. Lviv. P. 24-29. [Polish].
6. Maciszewski M. (1908) Zamek w Brzeżanach. [Castle in Brzeżany] Adres wydawniczy Tarnopol :L. Wierzbicki – Publishing address Tarnopol: L. Wierzbicki. Tarnopol. 21-28. [Polish].

7. Maciszewski M. (1910) Brzeżany w czasach Rzeczypospolitej Polskiej : monografia historyczna. [Brzeżany w czasach Rzeczypospolitej Polskiej: monografia historyczna] Adres wydawniczy. Brody : skł. gł. Księg. F. Westa – Publishing address. Brody: main composition of the Book. F. Westa. Brody. 37-54. [Polish].
8. Nestorow Rafał, (2007) Kościoły i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego. T. 15. [Roman Catholic Churches and Monasteries of the Former Ruthenian Voivodeship. Vol. 15.] – Krakow – Krakow. – 85-124. [Polish].
9. Łoziński W. (1901) Sztuka lwowska w XVI i XVII wieku: architektura i rzeźba. [Lviv art in the 16th and 17th centuries: architecture and sculpture]. nakł. Księgarni H. Altenberga Lwów – published by H. Altenberg Bookstore Lviv. 104-130. [Polish].
10. Lipińska A. (1901) Eastern outpost. The sculptors Herman van Hutte and Hendrik Horst in Lviv c. 1560-1610. Art and Migration: Netherlandish Artists on the Move, 1400–1750. LEIDEN, BOSTON 2014. 137-170.